

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu

23 Nisan 1920'de Ankara'da çalışmalarına başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi, ülkeyi işgalden kurtarabilmek için salt askerî önlemlerle yetinmiyor, ülkede kurulacak yeni düzen için yasalar da yapıyordu. Yasalar, Meclis gündemine geldikçe milletvekilleri düşünce düzeyinde birbirlerini daha iyi tanıyorlardı. Bu tanışma 1920 yazından itibaren ayrışmalara yol açtı. Ülkede ve çağdaş dünyada görülen kimi düşünce akımları da Meclise girmeye ve bu düşünce akımları doğrultusunda siyasi programlar oluşturulmaya başlandı. Bu da Meclisteki birliği bozuyordu. Nitekim 1920 Eylülü başlarında İslâmcı-sosyalist temellere oturan Halk Zümresi adıyla bir hizip ortaya çıktı. Mustafa Kemal Paşa'nın hazırladığı Halkçılık Programı'nın "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" olarak Meclisçe benimsenmesinden sonra, Meclisteki hizipleşmeler daha da çoğaldı. Bu gelişme; yasama, yürütme ve zaman zaman da yargı görevini üstlenen TBMM'nin çalışma düzenini olumsuz yönde etkiledi. Meclis çalışmalarının gruplara dayanarak daha düzenli bir hâle geleceği sanıldı. Ancak bu beklenti gerçekleşmedi. Gruplar arasındaki mücadele kaygı verici bir boyut kazandı. Grupların bu olumsuz tavrından rahatsız olan milletvekilleri de kendi aralarında toplanıp yeni bir grup kurarak, meclis çalışmalarını daha düzenli bir şekilde sokmaya yöneldiler. Bu yeni gelişimi, Refet Bey aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya yansıtılar. Mustafa Kemal Paşa da doğrudan doğruya bu soruna müdahale etmek kararını aldı. Mustafa Kemal Paşa böyle bir karar almadan önce, Meclisin temelini oluşturan ve tüm yurt yüzeyine yayılmış bulunan, Müdafaa-i Hukuk cemiyetleriyle daha yakından ilgilendi. Tüm vilayet ve mutasarrıflıklara Müdafaa-i Hukuk örgütlerinin hizmetlerini yararlı bir biçimde yapması için, Meclis Başkanlığı ile ilişkilerini daha düzenli bir hâle getirmelerini istedi. Ardından da Meclisteki "devrimci zihniyete sahip" milletvekilleriyle gruplar hâlinde vilayet konağında görüştü. Onların da düşüncelerini aldıktan sonra, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adı altında meclis içinde büyük bir grup kurmaya karar verdi. Nitekim 10 Mayıs 1921'de TBMM'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu kuruldu. Bu grup, Erkek Öğretmen Okulu Konferans Salonu'nda 133 milletvekilinin katılımı ile ilk toplantısını yaptı. Temel maddeler ve Grup İçtüzüğü görüşülerek kabul edildi. Mustafa Kemal Paşa grup başkanlığına seçildi. Gruba katılanların sayısı giderek arttı. Grubun bir başkanı, iki başkan yardımcısı ve on iki üyeden oluşan bir idare heyeti olacaktı. Bunlar grup genel kurulunca gizli oy ile seçilecekti. İdare heyeti grupta görüşülecek konuları belirleyecek, üyeleri toplantıya çağırarak ve toplantı zabıtlarını tutacaktı. Bunlar altı ayda bir yinlenecekti. Grup, masraflarını karşılamak üzere her üyeden iki lira ödenti alacak, grup üyelerinin yarısından bir fazlası mevcut olmadıkça görüşmelere başlanılmayacaktı. Azınlık, çoğunluğun kararına uyacaktı. Gruba girmek isteyenlerin başvurusu idare heyetinde görüşülecek, kötü huylara sahip olanlar hakkında genel kurul karar verecekti. Grup genel kurulu en az on beş günde bir kez toplanacaktı. Grubun kısa, fakat içerik bakımından kapsayıcı şu iki maddeden oluşan bir programı vardı:

1- Büyük Millet Meclisinde oluşan "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu"nun temel amacı Millî Mücadelenin başından beri Erzurum, Sivas Kongreleri'nde saptanan ve son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ile Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen Misak-ı Millî esasları içinde vatanın tamamını ve milletin bağımsızlığını sağlayacak barışı elde etmektir. Grup bu amaca ulaşabilmek için milletin tüm maddi ve manevi gücünü gerek görülen hedeflere yöneltecek ve kullanacak, ülkedeki resmî ve özel tüm örgütleri ve kuruluşları bu amaç doğrultusunda kullanmaya çalışacaktır.

2- Grup, bu ulusal amacı gerçekleştirmeye çalışmakla beraber devlet ve milletin teşkilatını, Teşkilatı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası)'na göre aşama aşama kuracaktı. Böyle bir grubun kurulması ve bazı kişilerin grup dışında bırakılması yanlış anlamalara, Gruba karşı eleştirilere, hatta tepkilere yol açmıştır. Hüseyin Avni Bey (Erzurum), Grubun benimsediği programa karşı çıkmış ve tüm ulusun benimsediği Misak-ı Millî'nin Grubun programı olarak alınmasına

itiraz etmiştir. Hatta kimi milletvekili de grubun amacını Hilafet ve Saltanat şeklini cumhuriyetçiliğe dönüştürmek gibi algılamıştır. Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun kurulmasıyla Meclis bir yanda liberaller öte yanda muhafazakârlar ve ortada tarafsızlar olmak üzere üçe ayrılmıştır. Müdafaa-i Hukuk Grubu liberallerin siyasi organizasyonu olarak algılanmıştır. 1922 yılı ortalarında Mecliste olduğu gibi Müdafaa-i Hukuk Grubu içinde de tam bir dayanışma yoktur. Nitekim bunun sonucu olarak İcra Vekillerinin seçimine ilişkin yasanın benimsenmesi üzerine, Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun seçtiği Fevzi Paşa başkanlığındaki hükûmet istifa etmiştir. Onun yerine muhalefetin de istediği Rauf Bey başkanlığında yeni bir hükûmet kurulmuştur. Bu gelişmeler üzerine Grup ileri gelenleri Gruptaki dağınıklığı giderebilmek için; Grupta kararların oy çokluğu ile alınmasını, herkesin düşüncesini açıkça söylemesini, yapılacak oylamada oy çokluğu ile benimsenen kararın meclisteki tartışma ve oylamalarda da geçerli kılınmasını, hükûmet üyelerinin tümünün de Gruba katılmasını zorunlu hâle getirmiştir. Hükûmet üyelerinin zorunlu olarak gruba katılması kararı bazı hükûmet üyeleri tarafından benimsenmemiştir. Örneğin Şer'îye Vekili bu karara uymamıştır. Ancak bir süre sonra hakkında verilen gensoru önergesi üzerine görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Mecliste her ne kadar siyasal parti kurulmamış ise de çeşitli yönleriyle siyasal parti işlevini gören Birinci Grup, 1923 seçimlerinden sonra siyasal parti biçimine dönüşmüş ve Halk Fırkası olarak çağdaş Türkiye'nin oluşumuna damgasını vurmuştur.

İhsan Güneş

KAYNAKÇA

Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)**, İstanbul 1952.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992.

UNAT, Faik Reşit, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Devresinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunun Kurulmasına ve Çalışmasına Aid Bazı Vesikalar", **Tarih Vesikaları Dergisi**, C 3, S 13, 15 (1944), s.1-15, 161-170.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/anadolu-ve-rumeli-mudafaa-i-hukuk-grubu/?pdf=3855> adresinden erişilmiştir